

УДК 82.09

РЕВИЗИОНИСТСКИЕ СТРАТЕГИИ В АНГЛОЯЗЫЧНОЙ ФЕМИНИСТСКОЙ КРИТИКЕ И ЖЕНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XX – НАЧАЛА XXI в.

А. В. ЯНКУТА¹⁾

¹⁾Белорусский государственный университет, пр. Независимости, 4, 220030, г. Минск, Беларусь

Характеризуются направления феминистских литературоведческих исследований 1970–80-х гг., целью которых было переосмысление литературного канона через призму женского опыта. Рассматривается ревизия как ключевой метод феминистской критики: история появления понятия, его наполнение и интерпретация разными исследователями. Раскрывается значение для феминистской литературной критики саморевизии, которая позволяет включать в исследовательский контекст опыт всех групп женщин. Анализируется ревизия как творческая стратегия писательниц второй половины XX – начала XXI в.: ревизия языка и стиля, вылившаяся в создание концепции «женского письма», ревизия мифов и классических литературных произведений, в результате которой происходит деконструкция традиционных сюжетов, а на первый план выводятся персонажи женского пола. Утверждается, что ревизия жанровой системы проявляется через трансформацию таких элементов жанровой формы и содержания, как проблемно-тематическое поле, субъектная организация художественного мира и система образов в произведении, что влияет на формирование новых жанровых модификаций.

Ключевые слова: феминистская литературная критика; ревизия; саморевизия; ревизионистское мифотворчество; жанр.

РЭВІЗІЯНІСЦКІЯ СТРАТЭГІІ Ў АНГЛАМОЎНАЙ ФЕМІНІСЦКАЙ КРЫТЫЦЫ І ЖАНОЧАЙ ЛІТАРАТУРЫ ДРУГОЙ ПАЛОВАЎ XX – ПАЧАТКУ XXI ст.

Г. В. ЯНКУТА^{1*}

^{1*}Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, пр. Незалежнасці, 4, 220030, г. Мінск, Беларусь

Характарызуюцца кірункі фемінісцкіх літаратуразнаўчых даследаванняў 1970–80-х гг., мэтай якіх было пераасэнсаваць літаратурны канон праз прызму жаночага досведу. Разглядаецца рэвізія як ключавы метада фемінісцкай крытыкі: гісторыя з’яўлення паняцця, яго нападзенне і інтэрпрэтацыя рознымі даследчыцамі. Раскрываецца значнасць для фемінісцкай літаратурнай крытыкі самарэвізіі, якая дазваляе ўключаць у даследчы кантэкст досвед усіх груп жанчын. Анализуецца рэвізія як творчая стратэгія пісьменніц другой паловы XX – пачатку XXI ст.: рэвізія мовы і стылю, якая вылілася ў стварэнне канцэпцыі «жаночага пісьма», рэвізія міфаў і класічных літаратурных твораў, у выніку якой адбываецца дэканструкцыя традыцыйных сюжэтаў і на першы план выводзяцца персанажы жаночага полу. Сцвярджаецца, што рэвізія жанравай сістэмы праяўляецца праз трансфармацыю такіх элементаў жанравай формы і зместу, як праблемна-тэматычнае поле, суб’ектная арганізацыя мастацкага свету і сістэма вобразаў у творы, што ўплывае на фарміраванне новых жанравых мадыфікацый.

Ключавыя словы: фемінісцкая літаратурная крытыка; рэвізія; самарэвізія; рэвізіянісцкая міфатворчасць; жанр.

Образец цитирования:

Янкута Г. В. Рэвізіянісцкія стратэгіі ў англамоўнай фемінісцкай крытыцы і жаночай літаратуры другой паловы XX – пачатку XXI ст. // Часоп. Беларус. дзярж. ун-та. Філалогія. 2018. № 1. С. 30–39.

For citation:

Yankuta H. V. Revisionist strategies in the English-language feminist critics and women’s literature in the second half of the XX century and at the beginning of the XXI century. *J. Belarus. State Univ. Philol.* 2018. No. 1. P. 30–39 (in Belarus).

Автор:

Анна Валерьевна Янкута – аспирантка кафедры зарубежной литературы филологического факультета. Научный руководитель – кандидат филологических наук, доцент А. М. Бутырчик.

Author:

Hanna V. Yankuta, postgraduate student at the department of foreign literature, faculty of philology.
magic.realizm@gmail.com

REVISIONIST STRATEGIES IN THE ENGLISH-LANGUAGE FEMINIST CRITICS AND WOMEN'S LITERATURE IN THE SECOND HALF OF THE XX CENTURY AND AT THE BEGINNING OF THE XXI CENTURY

H. V. YANKUTA^a

^aBelarusian State University, 4 Niezaliežnasci Avenue, Minsk 220030, Belarus

The article characterizes the issues of feminist literary studies in the 1970s and 1980s, the main purpose of which was rethinking of the literary canon through the prism of female experience, and revision as a key method of feminist criticism (the history of the concept's appearance, its meaning and interpretation by different researchers). It reveals the significance of self-revision for feminist literary criticism, which allows to include the experience of all women groups in the research context. It analyses revision as a creative strategy used by women writers in the second half of the XX and at the beginning of the XXI century: the revision of the language and style that resulted in the creating of the «écriture feminine» conception, the revision of myths and classical literary works, which leads to the deconstruction of traditional plots and to the coming to the fore of the female characters. It states that the revision of the genre system is manifested through the transformation of such elements of genre form and genre content as the thematic and problematic issues, the subject arranging of the literary universe and the system of images in the work, which influences new genre modifications.

Key words: feminist literary critics; revision; self-revision; revisionist mythology; genre.

У 1960-х гг. у амерыканскім літаратурным працэсе адбываецца шэраг заўважных змен, абумоўленых зрухамі ў грамадстве. На гэты час у ЗША прыходзіцца пік масавых выступленняў афраамерыканскіх актывістаў супраць расавай дыскрымінацыі, за раўнапраўе змагаюцца жаночыя, сацыялістычныя і іншыя арганізацыі, што прадстаўляюць інтарэсы раней выключаных з грамадскага жыцця груп.

Следам за Э. Хабсбаўмам А. Гапава называе гэты перыяд у заходняй гісторыі «залатымі гадамі» XX ст. і адзначае, што прычынамі маштабных змен былі росквіт эканомікі, мадэрнізацыя паўсядзённага жыцця і развіццё сацыяльных праграм у ЗША, – усё гэта паўплывала на змяншэнне разрыву паміж багатымі і беднымі і пасадзейнічала ўздыму новых сацыяльных рухаў [1, с. 353]. Апісваючы дзейнасць жаночых рухаў у ЗША, Вялікабрытаніі, Францыі і Германіі, якія ў гэты час змагаліся з гендарнай няроўнасцю, у 1968 г. М. В. Лір (*Martha Weinman Lear*) увяла тэрмін «другая хваля фемінізму», супрацьпаставіўшы новую жаночую актыўнасць «першай хвалі» – грамадска-палітычнаму руху суфражыстак, які на мяжы XIX–XX стст. адстойваў права жанчын браць удзел у галасаванні. Гісторыя другой хвалі фемінізму ўмоўна адлічваецца з 1963 г., калі выйшла кніга Б. Фрыдан (*Betty Friedan*) «Таямніца жаночасці» (*The Feminine Mystique*), у якой апісваюцца механізмы канструявання вобразу ідэальнай жанчыны і аналізуецца становішча жанчын у ЗША.

Актывісткі другой хвалі паставілі на парадак дня шырокае кола праблем, звязаных з палавымі адрозненнямі паміж мужчынамі і жанчынамі і пытаннем гендарнай ідэнтычнасці. У публічнай прасторы агучваліся патрабаванні роўных грамадзянскіх правоў для жанчын і мужчын, а таксама роўных магчымасцей у адукацыі і на рынку працы. Прадстаўніцы больш радыкальных груп займаліся аналізам структуры ўлады і дамінавання ў ёй мужчын, даследавалі вытокі патрыярхату і пашыралі інфармацыю пра рэпрэсіўны ў дачыненні да жанчын характар грамадскіх інстытуцый. Адным з найважнейшых дасягненняў другой хвалі фемінізму А. Бужыньска называе прыняцце кангрэсам ЗША ў 1964 г. Закона аб грамадзянскіх правах, у якім сярод іншага забаранялася дыскрымінацыя паводле полу, расы, колеру скуры, рэлігійных перакананняў і нацыянальнай прыналежнасці [2, с. 412].

У гэты час у літаратуру прыходзіць новае пакаленне пісьменніц, якія асэнсоўваюць пастаўленыя другой хваляй фемінізму пытанні ў мастацкай форме. Пра беспрэцэдэнтную творчую прадуктыўнасць жанчын у той перыяд піша Г. Грын (*Gayle Green*), адзначаючы іх важкі ўнёсак як у паэзію і прозу, так і ў крытычную тэорыю і літаратуразнаўства [3, р. 2]. Даследчыца сцвярджае, што менавіта росквіт жаночай літаратуры адыграў значную ролю ў актывізацыі жаночых рухаў [3, р. 2], якія, у сваю чаргу, паўплывалі на «стварэнне тэкстаў, што спалучаюць пафас і эксперыментальны характар мадэрнізму з сацыяльнай крытыкай вялікай эпохі рэалізму»¹ [3, р. 2]. Гаворачы пра «рэнесанс жаночай літаратуры», К. Каплан (*Cora Kaplan*) звяртае ўвагу на шчыльныя сувязі, што ўсталяваліся ў 1970-х гг. паміж развіццём фемінісцкай крытыкі, фемінізмам як сацыяльным рухам і жаночай творчасцю (цыт. паводле [4, р. 124]). Другая хваля фемінізму высунула тэзіс пра каштоўнасць досведу жанчыны як Іншага, і пісьменніцы заявілі пра свае патрэбы, пашырыўшы такім чынам тэматычнае поле мастацкай літаратуры. Як адзначала

¹ Тут і далей пераклад наш. – Г. Я.

А. Гранкіна, «жанчына атрымала магчымасць здабыць – ці ўмацаваць – статус суб’екта, што ўладарыць над сваім існаваннем, расказваючы – структуруючы матэрыял згодна з уласнай суб’ектыўнай воляй – пра сваё жыццё ці пра жыцці, тоесныя яе ўласнаму» [5, с. 32].

У 1970–80-х гг. адбываецца развіццё фемінісцкай крытыкі – літаратуразнаўчага кірунку, які прадугледжвае аналіз літаратурных твораў з гледзішча жаночага досведу. Даследчыца К. Дыншау (*Carolyn Dinshaw*) пачынае адлік гісторыі фемінісцкай літаратурнай крытыкі з позняга Сярэднявечча і сярод твораў, што паклалі пачатак гэтаму кірунку, называе эпізод з «Кентэрберыйскіх аповедаў» Дж. Чосэра «Пралог ткалі з Бата», герайна якога вырвала тры старонкі з мужавай кнігі, дзе даваліся негатыўныя апісанні жанчын [4, р. 15–16]. Літаратуразнаўца Дж. Голдман (*Jane Goldman*) называе заснавальніцай сучаснай фемінісцкай літаратурнай крытыкі В. Вулф [4, р. 66], чыё эсэ «Свой пакой» (*A Room of One's Own*, 1929) зрабілася першым маніфестам новага крытычнага кірунку; у далейшым ад гэтага твора адштурхоўваліся многія даследчыцы і літаратурныя крытыкі. Аднак толькі ў 1970-х гг. фемінісцкія даследаванні сталі паўнаважным акадэмічным курсам: менавіта ў гэты час з’явіліся ключавыя працы, якія на дадзены момант лічацца класічнымі, пачала распрацоўвацца метадалогія фемінісцкага аналізу літаратурных твораў.

Фемінісцкія літаратуразнаўчыя даследаванні ў 1970–80-х гг. праводзіліся ў некалькіх напрамках. Па-першае, адбывалася пераасэнсаванне класічнай літаратуры з фемінісцкага гледзішча: даследчыцы аналізавалі жаночыя вобразы ў мужчынскіх творах і спосабы стварэння «міфа пра жанчыну». Па-другое, з’яўляліся новыя інтэрпрэтацыі твораў пісьменніц-класікаў, пераглядалася гісторыя жаночай літаратуры: вывучаліся пакаленні жанчын-творцаў і механізмы пераасэнсавання. Па-трэцяе, даследчыцы шукалі творы пісьменніц, чые імёны былі забыты або якія раней лічыліся аўтарамі «другога плана», і пераасэнсавалі іх творчасць. Па-чацвёртае, праводзіўся аналіз сучаснай жаночай літаратуры, завязваліся дыскусіі вакол шляхоў развіцця самой літаратурнай крытыкі і намацваліся новыя даследчыя кірункі. У цэнтры ўвагі літаратуразнаўцаў аказваўся літаратурны канон: паколькі ён арыентаваны на літаратуру, створаную мужчынамі на аснове мужчынскага досведу, фемінісцкая крытыка паставіла перад сабой мэту перагледзець яго з пазіцыяй новай тэорыі і знайсці ў ім месца для пісьменніц-жанчын або ўвогуле прапанаваць альтэрнатыўны варыянт жаночага літаратурнага канона, створанага без аглядакі на канон андрацэнтрычны.

У беларускай культурнай прасторы першыя спробы асэнсавання жаночую літаратуру як своеасаблівы мастацкі феномен, узнавіць традыцыю жаночага пісьма і ўключыць яе ў агульны літаратурны кантэкст пачаліся ў 2000-х гг. з шэрагу літаратуразнаўчых даследаванняў (Т. Фіцнер, С. Калядка, Г. Кісліцына) і дыскусіі вакол зборніка жаночага апавядання «Жанчыны выходзяць з-пад кантролю» (2007). Абмеркаванне прадоўжылася ў 2010-х гг.: у апошні час жаночая літаратура і вобраз жанчыны-творцы нярэдка абіраюцца тэмай круглых сталоў, публічных мерапрыемстваў і прэзентацый (сярод такіх падзей варта згадаць дыскусію пра ролю і вобраз жанчыны ў беларускай літаратуры з удзелам А. Данільчык, М. Казлоўскай, Р. Баравіковай, якая адбылася 20 чэрвеня 2016 г., і дыскусію «Забіць у сабе анёла, або Як быць паэткай у сучаснай Беларусі» з удзелам В. Аксак, В. Гапеевай, Н. Кудасавай і Ю. Цімафеевай, што прайшла 1 лістапада 2016 г.). Першы акадэмічны зборнік, у якім даследуецца беларуская жаночая літаратурная традыцыя, – выданне «Бліскавіцы: анталогія беларускай жаночай паэзіі міжваеннага перыяду» (укладанне і каментарыі А. Данільчык і В. Жыбуля; 2017).

Ключавое паняцце для літаратуры другой хвалі фемінізму – рэвізія. Ёй падвяргаецца як літаратурны канон, так і ўся гісторыя чалавецтва (якім узорам можа служыць кніга Р. Майлз (*Rosalind Miles*) «Жаночая гісторыя свету» (*The Women's History of the World*), напісаная ў 1993 г.¹), культура і само літаратуразнаўства. На нашу думку, гэта паняцце варта разглядаць у двух аспектах: як крытычную стратэгію, якую даследчыцы фемінісцкіх поглядаў выкарыстоўвалі ў аналізе літаратурнага працэсу, і як творчую стратэгію жанчын-пісьменніц, якія шукалі мастацкія сродкі для выяўлення ўласнага досведу.

Тэрмін «рэвізія» (*revision*) паходзіць ад англійскага слова *revise*, якому ў «Оксфардскім слоўніку» даюцца наступныя тлумачэнні: «1. Даследаваць і ўнесці праўкі ці змены (у нешта напісанае ці надрукаванае); 1.1. Перагледзець і выправіць (нешта), асабліва ў святле новых звестак ці для таго, каб улічыць змены ў сітуацыі; 2. Перачытаць зробленую раней працу, каб палепшыць свае веды ў прадмеце – напрыклад, падчас падрыхтоўкі да экзамену» [6]. Такім чынам, тэрмін прадугледжвае новы, удасканалены погляд (ад англ. *vision* – погляд, бачанне, прадбачанне) на нейкую з’яву, яе пераасэнсаванне з улікам актуальнага стану рэчаў. Важнасць гэтага новага бачання сітуацыі для фемінісцкай крытыкі часта падкрэсліваецца ў англамоўных літаратуразнаўчых працах напісаннем слова праз злучок – *re-vision*: тэрмін падразумявае не толькі перагляд зробленага, але і выпрацоўку абноўленай канцэпцыі таго, што рэвізуецца. У артыкуле Х. Сіман (*Hollis Seamon*), прысвечаным гэтаму

¹ На беларускую мову кнігу пераклаў У. Маруцік. Пераклад выйшаў у 2006 г. у мінскім выдавецтве «БелФранс».

паняццю, робіцца акцэнт на тым складніку тэрміна, які прадугледжвае крытычны аналіз дамінуючага погляду на жанчыну: даследчыца адзначае, што рэвізія дазваляе «ўскрыць раней схаваныя і часта неўсвядомленыя ўяўленні пра гендар, распаўсюджаныя ва ўсіх галінах традыцыйных літаратуразнаўчых даследаванняў, амаль цалкам заснаваных на мужчынскім літаратурным досведзе» [7, р. 490], аднак падкрэслівае, што такі аналіз дае магчымасць стварыць больш дасканалы літаратуразнаўчы метада, бо праз крытыку арыентаванай на мужчын парадэгмы абнаўляецца (*restore*) падыход жанчын-пісьменніц, крытыкаў і тэарэтыкаў да літаратуры [7, р. 490].

У шырокі літаратуразнаўчы ўжытак тэрмін «рэвізія» ўвяла амерыканская пісьменніца і грамадская дзяячка Э. Рыч (*Adrienne Rich*). У эсе 1971 г. «Калі мы, мёртвыя, працнёмся: пісьмо як рэ-візія» (*When We Dead Awaken: Writing as Re-Vision*), якое на беларускую мову з нязначнымі скарачэннямі пераклала Ю. Цімафеева [8], Э. Рыч заклікае да радыкальнай крытыкі літаратуры, у цэнтры якой мусіць стаяць «рэ-візія» – «пазірк назад, погляд на свежыя вочы, падыход да старога тэксту з новай крытычнай пазіцыі», – якая, на думку пісьменніцы, з’яўляецца для жанчын «пытаннем выжывання» [8]. Мэта рэвізіі як культурнага акта, паводле Э. Рыч, – вызваліць пісьменніцу ад гнёту мужчынскай літаратурнай традыцыі, чаго можна дасягнуць, перагледзеўшы базавыя ўяўленні пра творчасць, мову і канон і разбурыўшы ўплыў мінулага на сучаснасць.

Уведзенае Э. Рыч паняцце пачалі плённа выкарыстоўваць іншыя даследчыцы. У кнізе «Паўсталы чытач: фемінісцкі падыход да амерыканскай літаратуры» (*The Resisting Reader: A Feminist Approach to American Fiction*, 1978) Дж. Фэтэрлі (*Judith Feterley*) піша, што мэта фемінісцкай крытыкі заключаецца «не проста ў тым, каб апісаць свет, а ў тым, каб змяніць яго, змяніўшы свядомасць тых, хто чытае, і іх стаўленне да таго, што яны чытаюць» [9, р. VIII]. Абапіраючыся на эсе Э. Рыч і яе разуменне рэвізіі як культурнага акта, неабходнага для выжывання, Дж. Фэтэрлі вызначае сваю працу як «падручнік па самаабароне і выжыванні» (*self-defense survival manual*) [9, р. VIII] і ўводзіць тэрмін «паўсталы чытач» (*resisting reader*), які мусіць «пачаць працэс выгнання мужчынскага духу, які нам унушылі» [9, р. XXII], а значыць, паставіць пад сумнеў навізаныя літаратурным тэкстам іерархіі і ацэнкі і паглядзець на іх з новага боку.

У кнізе «Вар’ятка на гарышчы» (*The Madwoman in the Attic*, 1979) С. Гілберт (*Sandra Gilbert*) і С. Губар (*Susan Gubar*), аналізуючы творчасць брытанскіх пісьменніц XIX ст., выкарыстоўваюць паняцце «рэвізія» для апісання літаратурных творчых практык: «Змаганне жанчыны-пісьменніцы за стварэнне ўласнага “Я” ўцягвала яе ў рэвізійны працэс. Яна, аднак, змагалася не супраць таго, як яе папярэднік (мужчына) прачытваў свет, а супраць таго, як ён прачытваў яе саму» [10, р. 49]. Даследчыцы супрацьпастаўляюць апісаны Х. Блумам характэрны для пісьменніка-мужчыны «страх уплыву» (*anxiety of influence*) – «страх, што ён не з’яўляецца стваральнікам самога сябе і што творы яго папярэднікаў, існуючы да яго і за межамі яго, валодаюць прынцыповай перавагай над яго ўласнымі творами» [10, р. 46] – «страху аўтарства» (*anxiety of authorship*) пісьменніцы-жанчыны – «глыбіннаму страху, што яна не можа ствараць і што, паколькі яна ніколі не зробіцца “папярэднікам”, творчы акт адасобіць яе ад іншых ці знішчыць» [10, р. 49]. Рэвізія ў дадзеным выпадку робіцца спосабам адолець вынікі сацыялізацыі пісьменніцы, яе «страх аўтарства» і заключаецца ў пошуку пісьменніцамі ў пераважна мужчынскім літаратурным каноне папярэдніц жаночага полу, чья творчасць даказвае, што «паўстанне супраць патрыярхальнага літаратурнага аўтарытэту магчымае» [10, р. 49]. Гэтаму меркаванню сугучная думка А. Острыкер (*Alicia Ostriker*), якая адзначае, што для сучасных пісьменніц пошук і вывучэнне літаратурных папярэдніц звязаны з пошукам традыцыі, якая легітымізавала б іх уласную творчасць: «Як давалі нам творцы ад Вірджыніі Вулф да Эліс Уокер, жанчынам-паэткам патрэбныя моцныя маці» [11, р. 16]. Такім чынам, рэвізія літаратурнага канона як спосаб узмацніць пазіцыі сучасных пісьменніц у культурным асяродку аказалася плённым крытычным метадам, які даў магчымасць перагледзець гісторыю і тэорыю літаратуры.

У артыкуле 1981 г. «Фемінісцкая крытыка на раздарожжы» (*Feminist Criticism in the Wilderness*) Э. Шоўолтэр (*Elaine Showalter*) раздзяляе фемінісцкую крытыку на два кірункі: першы даследчыца называе ўласна фемінісцкай крытыкай (А. Бужыньска ўдакладняе тэрмін і прапануе, кіруючыся артыкулам самой Э. Шоўолтэр, замест яго ўжываць найменні «рэвізіянісцкая крытыка» ці «рэвізіянісцкая фемінісцкая крытыка»), другі – гінакрытыкай. Першы кірунак Э. Шоўолтэр вызначае як «ідэалагічны»: ён прадугледжвае інстанцыю чытача (чытачкі) фемінісцкіх поглядаў і звязаны з жаночымі вобразамі і стэрэатыпамі ў літаратуры [12, р. 182]. Адзначаючы, што гэты кірунак быў неабходным этапам развіцця фемінісцкай крытыкі [2, с. 441], А. Бужыньска дае яму наступнае вызначэнне: «Рэвізіянісцкая фемінісцкая крытыка – від фемінісцкай крытыкі, якая з’явілася разам з другой хваляй фемінізму і была скіраваная перш за ўсё на аналіз мізагінных матываў у літаратуры і літаратуразнаўстве, на пошук і крытыку разнастайных формаў рэпрэсавання ў дачыненні да жанчын,

а таксама замацаваных у літаратурным, гісторыка-літаратурным і тэарэтычна-літаратурным дыскурсе разнастайных патрыярхальных структур і стэрэатыпаў разумення ролі жанчын у культуры» [2, с. 420]. Рэвізіянісцкай крытыцы, якая звяртаецца да андрацэнтрычных мадэлей як да асноў, ад якіх можна адштурхоўвацца ў даследаванні [12, р. 183], Э. Шоўолтэр супрацьпастаўляе гінакрытыку, крытычны кірунак, што мусіць засяродзіцца на высвятленні таго, «якія адрозненні ёсць у жаночым пісьме, як сама жаночасць фармуе жаночую творчую выразнасць» [12, р. 185], а таму, на думку даследчыцы, з'яўляецца больш плённым і скіраваным у будучыню. Тым не менш Э. Шоўолтэр прызнае, што «любая фемінісцкая крытыка ў пэўным сэнсе мае рэвізіянісцкі характар, бо даследуе адэкватнасць прынятых канцэптualiальных структур» [12, р. 183], падкрэсліваючы такім чынам значнасць рэвізіі як метаду пераасэнсавання літаратурнай традыцыі.

Дыскутуючы з Э. Шоўолтэр і крытыкуючы метады гінакрытыкі, Т. Мой (*Toril Moi*) таксама ўздымае пытанне рэвізіянізму і сцвярджае, што адзіная мэта гінакрытыкі – змаганне з трывалымі стэрэатыпамі пра жанчын [2, с. 442]. Галоўная ж мэта фемінізму і фемінісцкай літаратурнай крытыкі, на думку даследчыцы, – барацьба супраць структур дамінавання, што маюць дачыненне да ўзнаўлення няроўнасці, у тым ліку на ўзроўні літаратурных і літаратуразнаўчых тэкстаў [2, с. 442]. Такім чынам, разуменне рэвізіі як аднаго з ключавых метадаў фемінісцкай крытыкі на працягу некалькіх дзесяцігоддзяў выпрацоўкі і ўдасканалення яе метадалогіі змянілася, аднак рэвізіянісцкі падыход да аналізу літаратуры не страціў актуальнасці нават на сучасным этапе.

Важнай рысай фемінісцкай літаратурнай тэорыі Х. Сіман называе самарэвізію (*self-revision*), адзначаючы, што «рэвізія ўсіх аспектаў літаратурных даследаванняў, у тым ліку самой сябе, – гэта сэрца фемінісцкіх літаратурных практык» [7, р. 492]. Так, трэцюю хвалю фемінізму можна назваць рэвізіянісцкай у дачыненні да другой хвалі, прадстаўніцы якой засяроджваліся на праблемах белых жанчын сярэдняга класа ў заходніх грамадствах і падразумявалі менавіта іх, гаворачы пра жанчын увогуле. Такім чынам, яны пакідалі па-за ўвагай жанчын-імігрантак, афраамерыканак, жанчын з краін трэцяга свету, прадстаўніц працоўнага класа і інш. Яркім прыкладам самарэвізіі фемінісцкай літаратурнай крытыкі з'яўляецца эсэ Э. Уокер (*Alice Walker*) «У пошуку матчыных садоў» (*In Search of Our Mothers' Gardens*, 1983), у якім пісьменніца пераглядае працу В. Вулф «Свой пакой» з пазіцыі афраамерыканкі, чый досвед цалкам выключаны з прыдуманай В. Вулф гісторыі пра сястру Шэкспіра.

У творчасці жанчын-пісьменніц другой паловы ХХ – пачатку ХХІ ст. рэвізіянісцкія стратэгіі таксама адыгрываюць важную ролю. Як піша Х. Сіман, «рэвізія надзвычай часта разумеецца як літаратурная стратэгія, дзякуючы якой жанчыны-пісьменніцы наўпрост ці ўскосна, свядома ці несвядома мяняюць традыцыйныя мужчынскія правілы і чаканні, звязаныя з літаратурай» [7, р. 491]. Пра рэвізію як творчую практыку пісала і Э. Рыч: сам падзагалавак яе эсэ – «Пісьмо як рэ-візія» – адсылае да думкі аб тым, што працэс стварэння літаратурнага твора ў фемінісцкай традыцыі робіцца актам пераасэнсавання патрыярхальнай культуры. Асэнсоўваючы ўласны творчы досвед і шукаючы моўныя сродкі для апісання свайго спосабу быцця ў свеце, жанчыны-пісьменніцы ставяць пад сумнеў традыцыйныя, мужчынскія літаратурныя практыкі, у выніку чаго рэвізія адбываецца на розных узроўнях мастацкага тэксту. Мы выдзяляем тры кірункі рэвізіянізму ў жаночай творчасці, якія зрабіліся актуальнымі ў літаратуры другой хвалі фемінізму.

1. Рэвізія мовы. Паняцце «жаночае пісьмо» (*écriture féminine*), уведзенае ў акадэмічны ўжытак французскімі тэарэтыкамі фемінізму (Э. Сіксу, Л. Ігыгарэй, М. Вітэг, Ю. Крысцева), можа быць інтэрпрэтавана як рэвізія мужчынскай творчасці, якая, на думку Э. Сіксу (*Hélène Cixous*), «базіруецца на традыцыі розуму» і ў аснове якой ляжыць «фалацэнтрычная ўлада» [13, с. 803]. Такое пісьмо з'яўляецца «актам прыўлашчвання мовы» і характарызуецца ўмяшаннем у гісторыю, пабудаваную на прыгнёце жанчын [13, с. 805]. Жаночае пісьмо адмаўляе прыныцы стварэння тэкстаў, характэрныя для мужчынскай творчасці, якая прадугледжвае пэўныя структуры і іерархіі. Так, А. Бужыньска адзначае адсутнасць тэарэтычных асноў канцэпцыі «жаночага пісьма», якое мусіць разбураць усе створаныя патрыярхатам класіфікацыі і пазбягаць любога акрэслення [2, с. 430], бо яно сваім існаваннем павінна цалкам адмаўляць уласцівасці мужчынскага голасу і даваць жанчыне-пісьменніцы магчымасць «пісаць саму сябе» [13, с. 804] праз прызму ўласнага цялеснага досведу.

2. Рэвізія кананічных сюжэтаў (міфаў, класічных літаратурных сюжэтаў). Распаўсюджанай літаратурнай практыкай у жаночай літаратуры другой паловы ХХ – пачатку ХХІ ст. з'яўляецца рэвізіянісцкая міфатворчасць, ці рэвізія міфалагічнага канона. Міфалогія старажытнага свету, у першую чаргу біблейская і антычная, ляжыць у падмурку еўрапейскай (і, адпаведна, амерыканскай) літаратуры, аднак жанчыны займаюць у міфах другаснае месца і выконваюць у іх ролю або спакушалніц, або анёлаў. Для пісьменніц другой хвалі фемінізму было важна асэнсаваць сябе праз базавыя для культуры міфы, зацвердзіўшы такім чынам сваю прысутнасць у літаратуры. На думку А. Острайкер, «рэвізіянісцкая

міфатворчасць у жаночай паэзіі – гэта спосаб пераасэнсаваць як жанчыну, так і культуру» [11, р. 211]. Даследчыца сцвярджае, што на развіццё жаночай міфатворчасці моцны ўплыў аказалі творчыя пошукі рамантыкаў-рэвізіяністаў (напрыклад, П. Б. Шэлі) і раннія мадэрністы (У. Б. Ейтс, Э. Паўнд, Т. Эліят): жаночы варыянт міфа вырастае як «з таемнай традыцыі жаночай самаабароны і асэнсавання сябе», так і са створанай папярэднікамі міфатворчай сістэмы [11, р. 213]. Аднак згодна з рэвізіянісцкай традыцыяй фемінісцкай крытыкі А. Острайкер шукае не толькі папярэднікаў, але і папярэдніц тых ключавых творцаў, што распрацавалі фемінісцкую міфалагічную плынь у амерыканскай літаратуры. Сярод такіх папярэдніц яна называе паэтак Э. Брэдстрыт (*Anne Bradstreet*) з вершам «У гонар высакароднай і вялікай уладаркі, каралевы Элізабэт» (*In Honour of that High and Mighty Princess, Queen Elizabeth*) і Ф. Уіллі (*Phyllis Wheatley*) з вершам «Ніёба ў жалобе па дзецях, забітых Апалонам» (*Niobe in Distress for Her Children Slain by Apollo*), падкрэсліваючы, што тэма абодвух твораў – пераасэнсаванне дачыненняў паміж жанчынай і ўладай [11, р. 214]. Іх наступнікамі, паводле А. Острайкер, з’яўляюцца М. Этвуд, Э. Рыч, Р. Блау Дзю Плесі, С. Грыфін, Э. Сэкстан, Х. Д. і шэраг іншых паэтак другой паловы XX ст.

Фемінісцкая рэвізія міфа закранае розныя ўзроўні тэксту. Паколькі, як адзначае А. Острайкер, цэнтральнай мэтай рэвізіянісцкай міфатворчасці з’яўляецца абвяржэнне закладзеных у міф гендарных стэрэатыпаў [11, р. 216], найважнейшыя змены адбываюцца на ўзроўні сістэмы вобразаў мастацкага твора. Акцэнт перамяшчаецца з мужчынскіх персанажаў на жаночыя: гэты прыём А. Острайкер называе «ператварэнне Іншага ў Суб’ект» [11, р. 216]. Такі перанос фокуса цягне за сабой змены на ўзроўні аповеду: у паэтычных і празаічных фемінісцкіх пераасэнсаваннях міфа аповед часта вядзецца ад імя міфалагічнай гераіні. Наратар у такім выпадку прапануе сваю версію падзей, якой не было месца ў класічным міфе і якая часта супярэчыць звесткам, пададзеным у ім. Такім чынам, на першы план выходзяць персанажы, якія раней знаходзіліся на перыферыі, і адбываецца дэканструкцыя традыцыйнага сюжэта.

Рэвізіі ў жаночай літаратуры другой паловы XX – пачатку XXI ст. падвяргаюцца не толькі міфы, але і класічныя літаратурныя сюжэты. Так, у рамана 2016 г. М. Этвуд (*Margaret Atwood*) «Ведзьміна насенне» (*Hag-seed*) прапануецца шэраг працягаў п’есы У. Шэкспіра «Бура», адзін з якіх напісаны з фемінісцкіх пазіцый. Гераіня рамана, што выконвае ролю Міранды, надае ёй суб’ектнасць: у прыдуманым працягу п’есы Міранда, якая з дапамогай магіі набывае ўладу над Арызэлем і выкарыстоўвае «сілу багінь» – Ірыды, Цэрэры і Юноны, – ратуе Фердынанда і Проспэра. Такім чынам пісьменніца перастаўляе ў п’есе акцэнты, адводзячы Мірандзе актыўную ролю, што дазваляе ёй дзейнічаць без апоры на мужчынскіх персанажаў, і разбураючы ўсталяваную структуру ўлады, – стыхійная сіла Арызэля аказваецца на яе баку.

Акрамя таго, А. Острайкер выдзяляе чатыры асаблівасці, характэрныя для жаночай рэвізіянісцкай міфатворчасці:

- пісьменніцы-рэвізіяністкі, як метафарычна сцвярджае даследчыца, «ставяцца да існуючых тэкстаў як да слупоў агароджы, што атачае прастору міфалагічнай праўды, аднак ніякім чынам не лічаць, што яны ідэнтычныя гэтай праўдзе» [11, р. 235]. Аднак міфы ўтрымліваюць пэўную інфармацыю, якая можа быць выкарыстана пісьменнікамі, аднак тыя павінны «выцягнуць з іх сэнсы, якія раней былі схаваны, нават увязнены» [11, р. 235];

- рэвізіянісцкая творчасць і міфатворчасць прадугледжвае пераацэнку сацыяльных, палітычных і філасофскіх каштоўнасцей і праз выкрыццё літаратурных канвенцый робіць бачнымі канвенцыі сацыяльныя [11, р. 216]. Адна з каштоўнасцей, да рэвізіі якой часта звяртаюцца пісьменніцы, – імкненне герояў міфаў да несмяротнасці, якое А. Острайкер лічыць вынікам «мужчынскай агрэсіўнасці і прагі кантролю» [11, р. 235];

- у творах пісьменніц-рэвізіяністак адсутнічае настальгія па залатым веку, характэрная для мадэрністаў [11, р. 236]. Як адзначае даследчыца, «рэвізіяністак не хвалюе, ці вымерлі пагоркі Аркадыі» [11, р. 236], бо для творчасці жанчын-пісьменніц мінулае і сучаснасць – гэта адно і тое ж;

- рэвізіянісцкая міфатворчасць і рэвізія як пісьменніцкая стратэгія ў цэлым вымагае ад пісьменніц фармальнага эксперыментаў і прадугледжвае адмаўленне ад традыцыйных жанраў, вобразаў і наратываў.

3. Рэвізія жанравай сістэмы. Пошук новых форм выяўлення ў фемінісцкай традыцыі, на думку А. Острайкер, звязаны з тым, што акт рэвізіі дэманструе неадпаведнасць традыцыйных форм і канцэптаў, што асацыіруюцца са стагоддзямі існавання мужчынскай літаратуры, новаму зместу [11, р. 236]. Менавіта таму для жанчын, што пішуць свае творы з фемінісцкіх пазіцый, надзвычай важны жанр як адна з апасродкаваных форм выяўлення аўтарскай пазіцыі ў мастацкім тэксце. На думку С. Ахотнікавай, жанравая сістэма мае гендарнае вымярэнне: у працэсе літаратурнай працы мужчыны і жанчыны не ствараюць новыя жанры, а відазмяняюць наяўныя [14, с. 278]. Трансфармацыя жанчынамі-пісьменнікамі жанраў дазваляе ім змяняць дыскурсіўную прастору і, як піша Э. Грос (*Elizabeth Grosz*), змагацца з абмежаваннямі, якія накладваюць на творцу магчымасці тэксту [15, р. 23].

Жанравая сістэма ў значнай ступені абумоўлена гістарычнымі і культурнымі абставінамі, у якіх яна функцыянуе: побач з універсальнымі жанрамі бытуюць тыя, што, як адзначае В. Халізеў, з’яўляюцца «гістарычна лакальнымі» [16, с. 333]. Як заўважыў Н. Тамарчанка, «у літаратурным жанры бачаць карціну ці *вобраз свету*, што адлюстроўвае пэўнае светабачанне: або традыцыйна-агульнае, або індывідуальна-аўтарскае» [17, с. 366]. Жанравая структура вылучаецца адначасова ўстойлівасцю (ідэя М. Бахціна пра «памяць жанру») і гнуткасцю, і гэту супярэчлівасць М. Бахцін апісаў наступным чынам: «Жанр адраджаецца і абнаўляецца на кожным новым этапе развіцця літаратуры і ў кожным індывідуальным творы гэтага жанру» [18, с. 142]. І таму другая хваля фемінізму, пацягнуўшы за сабой ґрунтоўныя змены ў грамадскім і культурным жыцці і справакаваўшы надзвычайную актыўнасць пісьменніц, прывяла да рэвізіянісцкага засваення імя традыцыйнай жанравай сістэмы, свядомай ці несвядомай перапрацоўкі мастацкіх форм з улікам змен, што адбыліся, і разбурэння жанравых абмежаванняў.

У аналізе таго, якім чынам другая хваля фемінізму паўплывала на жанравую сістэму і якім чынам у творах пісьменніц з фемінісцкімі поглядамі адбывалася яе рэвізія, мы будзем выкарыстоўваць тэарэтычную мадэль жанру, распрацаваную Н. Лейдэрманам і апісаную ў кнізе «Тэорыя жанру» (2010) і шэрагу іншых выданняў. Аналізуючы гэту мадэль, А. Падшывалава характарызуе яе як «працоўны інструмент жанравага аналізу ці пэўных жанравых тэндэнцый» [19, с. 10], а У. Казлоў гаворыць пра яе як пра «адзін з найбольш поўных тэарэтычных вопісаў “элементаў жанравай формы” ў творы» [20, с. 508]. Прапанаваную Н. Лейдэрманам мадэль мы суаднесём з асноўнымі кірункамі фемінісцкай думкі і тэарэтычнымі распрацоўкамі даследчыц і такім чынам выдзелім тыя ўзроўні, на якіх жанравая сістэма пад уплывам другой хвалі фемінізму зазнала найбольшыя змены.

Адштурхоўваючыся ад распрацовак Г. Паспелава, Н. Лейдэрман вылучае ў мадэлі жанру план зместу, план структуры і план успрымання, паміж якімі ўсталёўваюцца пэўныя сувязі: «План зместу выступае фактарам у дачыненні да структуры, а план успрымання выступае ў дачыненні да структуры ў якасці чаканага выніку» [21, с. 17]. Жанравы змест, паводле Н. Лейдэрмана, – гэта тэматыка, праблематыка (тып канфлікту), экстэнсіўнасць ці інтэнсіўнасць узнаўлення мастацкага свету і эстэтычны пафас, прычым, як адзначае А. Падшывалава, пералічаныя аспекты «ў розныя эпохі, у жанравых сістэмах розных літаратурных родаў граюць розную ролю» [19, с. 10]. Так, эстэтычны пафас, на думку даследчыцы, мае вялікае значэнне для лірычных і драматычных жанраў, а ў эпічных жанрах на першы план выходзіць тэматыка і праблематыка [19, с. 10].

Гаворачы пра жанравую структуру, Н. Лейдэрман выдзяляе носьбіты жанру, што ўдзельнічаюць у стварэнні мастацкага свету твора. На першае месца даследчык ставіць яго суб’ектную арганізацыю, якая прадвызначае, ад чыйго імя вядзецца апавед і чыя свядомасць праяўлена ў тэксце. З гэтага гледзішча надзвычай важнай робіцца асоба наратара. Другі паводле значнасці носьбіт жанру – прасторава-часавая арганізацыя твора, хранатоп, для прадстаўлення якога выкарыстоўваюцца прасторава-часавыя вобразы. Да іх Н. Лейдэрман адносіць сюжэт, сістэму персанажаў, пейзаж, уводныя эпізоды, партрэт, ««апрадмечаныя» з дапамогай тэксту» [21, с. 21]. Трэці носьбіт жанру – асацыятыўны фон, гэта значыць «сігналы дыстанцыяваных сувязей паміж асобнымі элементамі тэксту ці асобнымі вобразамі, заснаваныя на паўтарэнні, падабенстве ці кантрасце» (падтэкст) і «сігналы сувязі паміж вобразамі, увасобленымі ў тэксце, і пазатэкставай рэальнасцю» (звыштэкст) [21, с. 22]. Чацвёрты носьбіт жанру – інтанацыйна-моўная арганізацыя.

План успрымання арыентаваны на досвед чытача. Гэта дазволіла Н. Лейдэрману выдзяліць шэраг жанравых матывіровак, якія дапамагаюць успрымаць твор ва ўсёй яго цэласнасці: прамое жанравае вызначэнне, эпіграф, зачын (у казцы), вынясенне жанравай намінацыі ў заглавак твора і інш. План успрымання, паводле даследчыка, – гэта элементы, «патрэбныя для кіравання чытачом, для правільнай арыентацыі яго ў мастацкім свеце твора» [21, с. 25]. Яркі прыклад жанравай матывіроўкі можна знайсці ў назве аднаго з раманаў М. Этвуд – *The Handmaid’s Tale*, – дзе слова *tale* можа перакладацца і як «расказ», і як «гісторыя», і як «выдумка», і як «казка», з аднаго боку падштурхоўваючы чытача да ўспрымання твора як сведчання відавочцы, а з другога – акцэнтуючы ўвагу на нерэальны, «казачны» характар дзеяння. Такім чынам, назва дае чытачу ўяўленне як пра зместавы кампанент твора, так і пра тып апаведу ў ім.

Пры разглядзе фемінісцкай рэвізіі жанраў найбольшую цікавасць уяўляюць праблемна-тэматычнае поле твора як асноўны элемент жанравага зместу і такія носьбіты жанру, як суб’ектная арганізацыя мастацкага свету (у тым ліку вобраз наратара і асаблівасці апаведу) і сістэма вобразаў, – менавіта з гэтымі элементамі звязаны асноўныя змены, што адбыліся з жанрам у творчасці пісьменніц другой хвалі фемінізму. Прышоўшы ў літаратуру, новае пакаленне жанчын-творцаў пачало ствараць *a literature of their own* – творы на аснове ўласнага, жаночага, досведу. На думку Н. Павалаявай, «прынцыпова важным для развіцця жаночай літаратуры... было знайсці свой голас, свой спосаб мастацкага выяўлення

свайго, жаночага погляду на свет» [22]. Дзякуючы гэтаму і адбылося пашырэнне праблемна-тэматычнага поля літаратуры, што, у сваю чаргу, прывяло да стварэння новых жанравых мадыфікацый. Аналізуючы ў кнізе «Сёстры і незнаёмкі: уводзіны ў сучасную фемінісцкую літаратуру» (*Sisters and Strangers: An Introduction to Contemporary Feminist Fiction*, 1992) жанравую літаратуру, напісаную жанчынамі, П. Данкер (*Patricia Duncker*) гаворыць пра такія жанравыя мадыфікацыі, як фемінісцкая ўтопія (*feminist utopia*), жаночая навуковая фантастыка (*women science fiction*), фемінісцкі раман (*feminist fiction*), адзін з тыпаў палітычнага рамана, і інш. [23, р. 99, 109]. Ва ўсіх гэтых мадыфікацыях на першы план выступае праблемна-тэматычны складнік: нават калі пісьменніцы не пазіцыянуюць сябе як феміністкі, цэнтральнымі для іх твораў робяцца тэмы мацярынства, сексуальнага гвалту, паўсядзённага, «хатняга» жыцця, жаночага вызвалення, палітыкі сексуальнасці і іншыя праблемы, а галоўнымі канфліктамі – канфлікты паміж жанчынамі і мужчынамі, фемінізм і патрыярхатам ці паміж жанчынай і жанчынай (жанчынамі).

Рэвізія жанраў на ўзроўні суб'ектнай арганізацыі мастацкага свету твора звязана з выхадам на першы план жаночага суб'екта, тым «ператварэннем Іншага ў Суб'ект», пра якое А. Острыкер пісала ў дачыненні да фемінісцкай рэвізіянісцкай міфалогіі. Менавіта таму для пісьменніц і даследчыц другой хвалі фемінізму асаблівае значэнне набывае такі жанр, як жаночая аўтабіяграфія, – традыцыйна жаночы жанр у літаратурным каноне. У кнізе 1987 г. «Жаночы аўтаграф» (*The Female Autograph*) Д. Стантан (*Domna Stanton*) уводзіць паняцце «аўтагінаграфія» (*autogynography*), характарызуючы такім чынам жанр, які адрозніваецца ад традыцыйнай мужчынскай аўтабіяграфіі і, як піша І. Жарэбкіна, робіць акцэнт на «жаночай спецыфічнай суб'ектыўнасці ў аўтабіяграфічным пісьме» [24]. Даследчыцы (І. Жарэбкіна, М. Руткёнен) адзначаюць, што адной з цэнтральных тэм жаночай аўтабіяграфіі з'яўляецца тэма сям'і і паўсядзённага жыцця, і гэта звязана з тым, што сфера прыватнага доўгі час лічылася выключна жаночай і супрацьпастаўлялася мужчынскай сферы – сферы публічнага. Супрацьпастаўленне жаночай паўсядзённасці мужчынскаму свету, на думку І. Жарэбкінай, уплывае на выкарыстанне пісьменніцамі вобразаў, звязаных з кухняй, сямейным побытам, жаночымі і дзіцячымі перажываннямі і хваробамі, – усё гэта «прызнаецца адным са свядомых фемінісцкіх жэстаў жаночага аўтабіяграфічнага пісьма» [24]. Таму ў сучаснай жаночай прозе, як піша М. Руткёнен, часта імітуюцца такія «пазалітаратурныя формы», як дзённікі, лісты ці нататкі [25, с. 13].

Як адну з найважнейшых прыкмет аўтабіяграфічнага пісьма І. Жарэбкіна выдзяляе пісьмо ад першай асобы, якое спалучаецца з апеляцыяй да «прыватнага досведу не як асобнага, а як гendarнага досведу групы» [24], і гэта дае шырокую прастору для мастацкіх абагульненняў. Наяўнасць персаніфікаванай апавядальніцы, якая адначасова з'яўляецца і галоўнай гераіняй твора, вакол якой адбываецца дзеянне, – надзвычай распаўсюджаны тып суб'ектнай арганізацыі жаночай літаратуры другой паловы XX – пачатку XXI ст. Такім чынам жаночы досвед уплывае на тэкстуальныя стратэгіі, і пісьменніца, на думку М. Руткёнен, «атрымлівае магчымасць стварыць сувязь з мовай, грамадствам, якія выцясняюць яе ў прыватную сферу» [25, с. 13]. Даследчыца звязвае частае выкарыстанне аповеду ад першай асобы ў сучаснай жаночай прозе з жаданнем пісьменніц завалодаць пазіцыяй суб'екта [25, с. 14] і адваяваць сабе месца ў літаратурным каноне, дзе доўгі час вобраз жанчыны ствараўся пераважна аўтарамі-мужчынамі.

Спецыфічная суб'ектная арганізацыя жаночай літаратуры другой паловы XX – пачатку XXI ст. патрабуе сваіх наратыўных стратэгіяў. Так, І. Жарэбкіна гаворыць пра эмацыянальную паслядоўнасць, якая ў жаночай аўтабіяграфіі замяняе часавую наратыўную паслядоўнасць; паводле даследчыцы, «падзейнасць “вялікай гісторыі” замяняецца жаночай унутранай “афектаванай гісторыяй”» [24], што, у сваю чаргу, уплывае на кампазіцыю твора. Адсутнасць лінейнага аповеду, фрагментарнасць і эпизоднасць у сучаснай жаночай прозе адзначае таксама М. Руткёнен [25, с. 13].

Сістэма вобразаў у літаратуры другой хвалі фемінізму з яе засяроджанасцю на жаночым досведзе таксама перажывае істотныя змены: ключавымі персанажамі ў творах аказваюцца пераважна жанчыны. Жаночая літаратура другой паловы XX – пачатку XXI ст. прадстаўляе цэлую галерэю жаночых вобразаў, якія не маглi з'явіцца раней. Вырашальным для выдзялення такой жанравай мадыфікацыі, як жаночы дэтэктыўны раман (*women crime fiction*), можа быць вобраз галоўнай гераіні-дэтэктыва, для фемінісцкай утопіі ці антыўтопіі – вобраз жаночага грамадства ці супольнасці са сваімі спецыфічнымі праблемамі.

Такім чынам, рэвізія з'яўляецца як крытычнай стратэгіяй для даследчыц літаратуры другой хвалі фемінізму, так і творчай стратэгіяй для пісьменніц гэтага часу. Крытычны рэвізіянізм прадугледжвае пераасэнсаванне гісторыі і тэорыі літаратуры, пераацэнку літаратурнага канона, у якім улічваецца толькі мужчынскі досвед, і актуалізацыю твораў пісьменніц-папярэдніц, аналіз творчасці якіх дазваляе ўмацаваць пазіцыі сучасных жанчын-аўтараў. Важную ролю ў фемінісцкіх даследаваннях выконвае і самарэвізія, якая дазваляе крытычна ставіцца да папярэдніх дасягненняў і ўключаць у даследчы

кантэкст досвед усё шырэйшага кола жанчын. Творчая рэвізіянісцкая стратэгія жанчын-пісьменніц другой паловы XX – пачатку XXI ст. прадугледжвае рэвізію мовы («жаночае пісьмо»), кананічных сюжэтаў (міфаў, якія ляжаць у аснове заходняй культуры, класічных літаратурных сюжэтаў) і жанравай сістэмы літаратуры. Найбольшыя змены пад уплывам другой хвалі фемінізму зазнаюць такія элементы жанравай формы і зместу, як праблемна-тэматычнае поле твора (пошук жанчынамі-пісьменніцамі ўласнага голасу і апеляцыя да свайго досведу, які не мог быць асэнсаваны ў мужчынскай літаратуры), суб'ектная арганізацыя мастацкага свету (змаганне за ўласную суб'ектнасць у літаратуры і зварот у мастацкіх творах да сферы прыватнага, што ўплывае на стварэнне вобраза нарагара, асабліваці аповеду і кампазіцыі) і сістэма вобразаў (вывядзенне на першы план герайн жаночага полу).

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Гапова Е. Классы наций: феминистская критика нациостроительства. М. : Новое лит. обозрение, 2016.
2. Буржыньска А. Фемінізм / пер. М. Пушкінай // Буржыньска А., Маркоўскі М. П. Тэорыі літаратуры XX ст. Мінск, 2017. С. 407–456.
3. Greene G. Changing the Story: Feminist Fiction and the Tradition. Bloomington : Indiana Univ. Press, 1991.
4. A History of Feminist Literary Criticism / ed. by G. Plain, S. Sellers. New York : Camb. Univ. Press, 2007.
5. Гранкина Е. В. Творчество Д. К. Оутс в аспекте феминистской литературной критики // Американистика как предмет научного познания : материалы II Междунар. науч. конф. (Минск, 12–14 мая 2004 г.). Минск, 2006. С. 32–36.
6. Revise [Electronic resource] // English Oxford Living Dictionary. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/revise> (date of access: 20.10.2017).
7. Seamon H. Revision // Encyclopedia of Feminist Literary Theory. Abingdon, 2009. P. 490–493.
8. Рыч Э. Калі мы, мёртвыя, прачнёмся: пісьмо як рэ-візія [Электронны рэсурс] / пер. Ю. Цімафеевай. URL: <http://prajdzisvet.org/texts/prose/kali-myi,-myortvuiya,-prachnemsya-pismo-yak-re-viziya.html> (дата звароту: 20.10.2017).
9. Feterley J. The Resisting Reader. A Feminist Approach to American Fiction. Bloomington : Indiana Univ. Press, 1978.
10. Gilbert S. M., Gubar S. The Madwoman in the Attic. The Woman Writer and Nineteenth-Century Literary Imagination. New Haven ; London : Yale Univ. Press, 2000.
11. Ostriker A. S. Stealing the Language. The Emergence of Women's Poetry in America. Boston : Beac. Press, 1987.
12. Showalter E. Feminist Criticism in the Wilderness // Crit. Inq. 1981. Vol. 8, № 2. P. 179–205.
13. Сиксу Э. Хохот медузы // Введение в гендерные исследования : в 2 ч. Харьков ; СПб., 2001. Ч. 2 : Хрестоматия. С. 799–821.
14. Охотникова С. Гендерные исследования в литературоведении: проблемы гендерной поэтики // Гендерные исследования и гендерное образование в высшей школе : в 2 ч. Иваново, 2002. Ч. 2. С. 273–279.
15. Grosz E. Space, Time and Perversion: Essays on the Politics of Bodies. New York : Routledge, 1995.
16. Хализев В. Е. Жанры // Теория литературы. 4-е изд., испр. и доп. М., 2007. С. 333–355.
17. Тамарченко Н. Д. Универсальная модель жанровой структуры // Теория литературы : в 2 т. М., 2004. Т. 1 : Теория художественного дискурса. Теоретическая поэтика. С. 363–368.
18. Бахтин М. М. Проблемы поэтики Достоевского. М. : Сов. писатель, 1963.
19. Подшивалова Е. А. Категория жанра в понимании Н. Л. Лейдермана // Филол. класс. 2015. № 1 (39). С. 7–11.
20. Козлов В. [Рецензия] // Вопр. лит. 2012. № 4. С. 506–509. Рец. на кн.: Лейдерман Н. Л. Теория жанра. Екатеринбург : УГПУ, 2010.
21. Лейдерман Н. Л. Теоретическая модель жанра // Практикум по жанровому анализу литературного произведения. Екатеринбург, 1999. С. 16–26.
22. Павалеева Н. Ангельская жаночая проза: этапы гісторыі [Электронны рэсурс] / пер. Ю. Цімафеевай. URL: <http://prajdzisvet.org/articles/critique/angelskaya-zhanochaya-proza-etapyi-gistoryii.html> (дата звароту: 20.10.2017).
23. Duncker P. Sisters and Strangers. An Introduction to Contemporary Feminist Fiction. Oxford : Blackwell Pub, 1992.
24. Жеребкина И. Феминистская литературная критика [Электронный ресурс]. URL: <http://www.owl.ru/library/004t.htm> (дата обращения: 20.10.2017).
25. Рюткёнен М. Гендер и литература: проблема «женского письма» и «женского чтения» // Филол. науки. 2000. № 3. С. 5–17.

References

1. Gapova E. [Feminist critics of nation-building]. Moscow : Novoe lit. obozr., 2016 (in Russ.).
2. Burzyńska A. [Feminism]. In: Burzyńska A., Markowski M. P. *Tjeoryi litaratury XX st.* [XX century literary theories]. Minsk, 2017. P. 407–456 (in Belarus.).
3. Greene G. Changing the Story: Feminist Fiction and the Tradition. Bloomington : Indiana Univ. Press, 1991.
4. Plain G., Sellers S. (eds). A History of Feminist Literary Criticism. New York : Camb. Univ. Press, 2007.
5. Grankina E. V. [J. C. Oates works in the aspect of feminist literary critics]. In: *Amerikanistika kak predmet nauchnogo poznaniya* [American studies as a subject of scientific knowledge] : mater. of II Int. sci. conf. (Minsk, 12–14 May, 2004). Minsk, 2006. P. 32–36 (in Russ.).
6. Revise. In: *English Oxford Living Dictionary*. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/revise> (date of access: 20.10.2017).
7. Seamon H. Revision. In: *Encyclopedia of Feminist Literary Theory*. Abingdon, 2009. P. 490–493.
8. Rich A. [When we dead awaken: writing as re-vision]. URL: <http://prajdzisvet.org/texts/prose/kali-myi,-myortvuiya,-prachnemsya-pismo-yak-re-viziya.html> (date of access: 20.10.2017) (in Belarus.).

9. Feterley J. *The Resisting Reader. A Feminist Approach to American Fiction*. Bloomington : Indiana Univ. Press, 1978.
10. Gilbert S. M., Gubar S. *The Madwoman in the Attic. The Woman Writer and Nineteenth-Century Literary Imagination*. New Haven ; London : Yale Univ. Press, 2000.
11. Ostriker A. S. *Stealing the Language. The Emergence of Women's Poetry in America*. Boston : Beac. Press, 1987.
12. Showalter E. *Feminist Criticism in the Wilderness*. *Crit. Inq.* 1981. Vol. 8, No. 2. P. 179–205.
13. Cixous E. [Laugh of the medusa]. In: *Vvedenie v gendernye issledovaniya* [Introduction to gender studies]. Kharkiv ; Saint Petersburg, 2001. Part 2 : [Anthology]. P. 799–821 (in Russ.).
14. Okhotnikova S. [Gender studies in literary criticism: problems of gender poetics]. In: *Gendernye issledovaniya i gendernoe obrazovanie v vysshei shkole* [Gender studies and gender education in a higher school]. Ivanovo, 2002. Part 2. P. 273–279 (in Russ.).
15. Grosz E. *Space, Time and Perversion: Essays on the Politics of Bodies*. New York : Routledge, 1995.
16. Halizev V. E. [Genres]. In: *Teoriya literatury* [Literary theory]. 4th ed. Moscow, 2007. P. 333–355 (in Russ.).
17. Tamarchenko N. D. [Universal model of genre structure]. In: *Teoriya literatury* [Literary theory] : in 2 vols. Moscow, 2004. Vol. 1 : [The theory of artistic discourse. Theoretical poetics]. P. 363–368 (in Russ.).
18. Bahtin M. M. [Problems of Dostoyevsky's Poetics]. Moscow : Sov. pis., 1963 (in Russ.).
19. Podshivalova E. A. [Category of genre within the speculation of N. L. Lejderman]. *Filol. kl.* [Philol. cl.]. 2015. No. 1 (39). P. 7–11 (in Russ.).
20. Kozlov V. [Review]. *Vopr. lit.* [Lit. issues]. 2012. No. 4. P. 506–509. Rev. on the book: Lejderman N. L. [Genre Theory]. Yekaterinburg : USPU, 2010 (in Russ.).
21. Lejderman N. L. [Theoretical model of genre]. In: *Praktikum po zhanrovomu analizu literaturnogo proizvedeniya* [Practical course on genre analysis of literary work]. Yekaterinburg, 1999. P. 16–26 (in Russ.).
22. Pavaljaeva N. [English woman prose: stages of history]. URL: <http://prajdzisvet.org/articles/critique/angelskaya-zhanochaya-proza-etapyi-gistoryii.html> (date of access: 20.10.2017) (in Belarus.).
23. Duncker P. *Sisters and Strangers. An Introduction to Contemporary Feminist Fiction*. Oxford : Blackwell Pub, 1992.
24. Zherebkina I. [Feminist literary critics]. URL: <http://www.owl.ru/library/004t.htm> (date of access: 20.10.2017) (in Russ.).
25. Rjutkjonon M. [Gender and literature: problem of women's writing and women's reading]. *Filol. nauki* [Philol. sci.]. 2000. No. 3. P. 5–17 (in Russ.).

Артыкул настуніў у рэдкалегію 03.10.2017.
Received by editorial board 03.10.2017.